

MUNI
ARTS

Severogermánské jazyky

NO_CZV Skandinávie – společnost a kultura

Financováno z projektu MUNI 3.2.1, reg. číslo NPO_MUNI_MSMT-16606/2022,
realizovaného v rámci Národního plánu obnovy pro oblast vysokých škol pro roky 2022–2024.

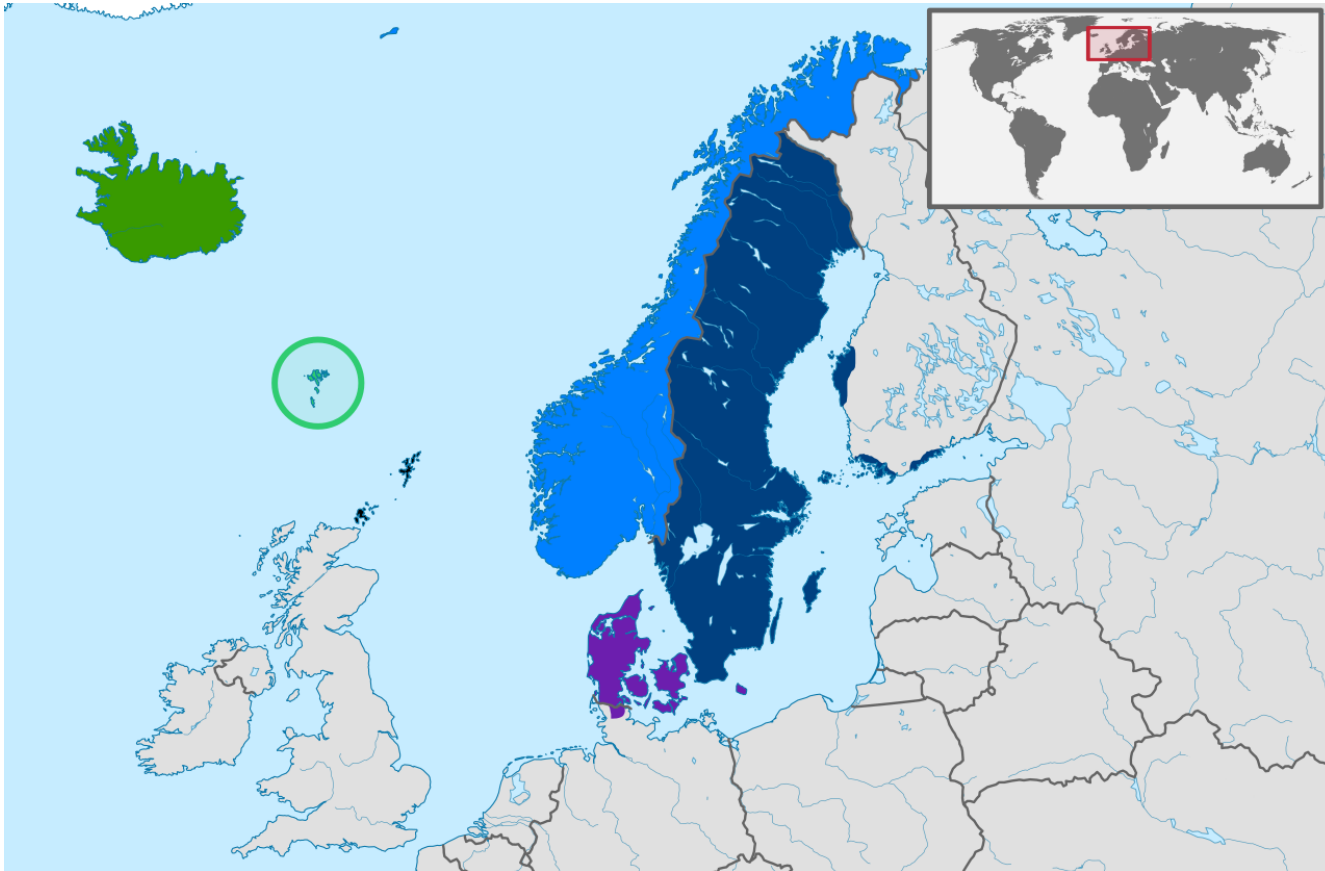
**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

**Národní
plán
obnovy**

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Severogermánské jazyky

Kontinentální:

dánština

norština

švédština

Ostrovní:

faerština

islandština

nornština (+)

Dánština

Výslovnost vokálů

Celá dánština je de facto založená na vokálech. Dánština disponuje neobyčejně bohatým inventářem vokálů, v němž se rozlišuje **16** až **18** různých kvalit. Navíc se rozlišují vokály krátké, dlouhé a s rázem.

Dánština

Výslovnost vokálů

Samohláskový systém je obtížné si osvojit nejen pro cizince, ale i pro samotné dánské děti. Z [průzkumů](#) vyplynulo, že zatímco **rok a půleté dánské dítě** je schopno se naučit **přibližně 85 slov** (a porozumět jim), v sousedním Švédsku srovnatelné dítě ovládá dvojnásobný počet.

Dánština

„Mluvíš jako princ Henrik“

Henrik, nedávno zesnulý manžel královny Markéty II., byl Francouz a měl vždy problém s dánskou výslovností. Dodnes se používá věta **„Mluvíš jako princ Henrik“** – a to ve chvílích, kdy se cizinec snaží mluvit dánsky a moc mu to nejde.

Dánština

Ráz

Jedním ze specifických znaků dánštiny je **ráz** (*stød*), který se vyznačuje uzávěrou v hrdle. V mnoha případech je rozhodující pro porozumění mezi minimálními páry, tedy velmi podobnými slovy:

Dánština

Ráz

hun [ɥhun] „ona“ a *hund* [ɥhunɔ] „pes“

ven [vɛŋ] „kamarád“ a *vend!* [vɛnɔ] „otoč!“

mor [moɔɔ] „máma“ a *mord* [moɔɔɔ] „vražda“

Dánština

Měkké d /ð/

Vyskytuje se např. v koncovkách *-et*, *-ede*, ale i uprostřed slova mezi samohláskami. Vyslovuje se na pomezí anglického „th“ a českého „l“. V kombinaci s ráčkovaným „r“ je pro Čechy skutečným výslovnostním oříškem, jako např.

Frederiksberg [fɛðɛgsæ].

Dánština

Určitý člen podstatných jmen

V dánštině (a dalších severogermánských jazycích) určitý člen připojujeme jako koncovku podstatného jména a říkáme mu postpozitivní člen. Například *pes*: **en hund – hunden**; *dítě*: **et barn – barnet** (srov. anglické *a child – the child*).

Dánština

Číslovky

Pojmenování desítek v dánštině, na rozdíl od jiných germánských jazyků, vychází z dvacítkové soustavy (podobně jako např. ve francouzštině). Například pojmenování číslovky 50 (norsky *femti*, švédsky *femtio*) je *halvtreds(inds-tyve)* = $2\frac{1}{2} \times 20$. Obdobným způsobem se odvozují další názvy desítek kromě 30 a 40.

Norština

Bokmål a nynorsk

Mluvčí norštiny mohou volit mezi dvěma variantami existujícího spisovného jazyka: **bokmål** a **nynorsk**. Podobná situace je v Evropě ojedinělá (dvojazyčných států je několik, v Norsku jde však o variantu jednoho jazyka).

Norština

Bokmål

Po roce 1814, po vyhlášení (krátké) samostatnosti, rostly snahy ponorštit psanou dánštinu, to znamená změnit její pravopis tak, aby lépe odrážel norskou výslovnost, přijmout do psané dánštiny více norských slov a změnit morfologii a syntax tak, aby byly bližší norské mluvené řeči. A to se také postupně uskutečnilo.

Norština

Nynorsk

Současně se však též objevila myšlenka vytvořit bez ohledu na dánštinu nový psaný jazyk založený na mluvené řeči, tedy na norských dialektech. I to se nakonec podařilo díky práci Ivara Aasena. Ten vytvořil nový psaný jazyk zvaný *landsmål*, dnes *nynorsk*, který byl v roce 1885 zrovnoprávněn s *riksmålet*, dnes *bokmålet*.

Norština

Výslovnost

Co se týče mluveného jazyka, je norština výjimečná obrovským množstvím dialektů a tím, jak vysoký mají nářečí status. Dialekty se hovoří v televizi i v parlamentu. Podle Jazykové rady (*Språkrådet*), která je oficiálním orgánem pro ochranu a zušlechťování jazyka, neexistuje v Norsku obecná oficiální norma mluveného jazyka, a není tedy možné kteroukoli z výslovnostních variant mluvené norštiny označit za nesprávnou.

Švédština

Největší severský jazyk (více než **10 milion mluvčích**)

Ve Švédsku se píše latinkou rozšířenou o **å, ä a ö**. V abecedě je najdeme za písmenem Z.

Jedinečným zvukem je potom takzvaný *sje-ljud* jako ve slovech *sjö* (jezero) nebo *sjuk* (nemocný).

Islandština

Historie

Islandština je severogermánský jazyk, který se vyvinul ze západní větve staroseverských dialektů (tzv. **norröna** či **norrønt**), tedy jazyka severských kolonistů, kteří Island začali osidlovat od 9. století, a z nichž většina pocházela zřejmě ze západního Norska.

Islandština

Historie

Jedinečným rysem islandštiny je především její téměř kompletně zachovaná gramatika raně středověkých germánských jazyků. Islandština se tak dnes blíží více **staré angličtině** či **němčině** než jakémukoliv současnému germánskému jazyku. S oblibou se o ní proto traduje, že se zachovala v původní formě „jazyka vikingů“.

Islandština

Znaky „Þ/þ“ a „Ð/ð“

První z nich má původ ještě v runovém písmu, ale stejně jako druhý byl Seveřany převzat ze staré angličtiny, kde byly tyto znaky s příchodem knihtisku ve 14. století nahrazeny dnešní spřežkou „th“, ačkoliv výslovnost příslušných hlásek zůstala v obou jazycích dodnes shodná.

Islandština

Znaky „Þ/þ“ a „Ð/ð“

Obliba různých typografických dekorací připomínajících písmena cizích abeced pobavila Islandčany v roce 1987, kdy Michael Jackson vydal své album se stylizovaným nápisem „BAÐ“: v islandštině má toto slovo zcela stejný význam jako jeho anglický protějšek, který ovšem moderní angličtina už píše „bath“.

Islandština

Skládání slov

Stejně jako ostatní germánské jazyky využívá islandština velmi hojně skládání slov, např. **Eyjafjallajökull** (Ledovec ostrovních hor) nebo **Kirkjubæjarklaustur** (Klášter u kostelního dvorce).

Islandština

Island'ané bez příjmení

Výraznou islandskou specialitou je neexistence příjmení. Až na pár výjimek má většina Island'anů dodnes pouze křestní jméno – nebo raději dvě, aby se snížilo množství omylů způsobených nevelkým výběrem tradičních islandských jmen.

Islandština

Island'ané bez příjmení

Pokud je tedy na Islandu někdo „**Jónsson**“ (anglicky analogicky „John's son“), znamená to skutečně doslova jen to, že se **jeho otec jmenuje křestním jménem Jón**. Stejně se tvoří i patronymika u žen: „**Jónsdóttir**“ (anglicky podobně „John's daughter“) znamená „**Jónova dcera**“. Islandskou rodinu tak většinou nespojuje žádné společné příjmení, neexistují žádní „Jónssonovi“.

Islandština

Islandčané bez příjmení

Křestními jmény se Islandčané oslovují i v nejoficiálnějších projevech a podle křestních jmen řadí i své seznamy. Pokud se o někom píše v novinách, bývá napoprvé uveden svým celým jménem i s patronymikem, ale dále už je v textu zmiňován pouze jménem křestním.

Faerština

Faerština je **nejmenší** ze severogermánských jazyků a má **status úředního jazyka** Faerských ostrovů. Nalézá se v severním Atlantiku mezi Islandem, Norskem a Skotskem a lze říci, že i jazykově stojí faerština v mnoha ohledech mezi islandštinou a norštinou či skandinávskými jazyky obecně.

Faerština

Gramatika

Faerština si uchovala velkou část **staroseverské morfologie**, ale ne do takové míry jako archaičtější islandština (u sloves například vymizel konjunktiv a z původně čtyř pádů faerština používá jen tři, protože v podstatě ztratila genitiv).

Faerština

Výslovnost

Mimo jiné kvůli velmi specifické výslovnosti **není faerština** s ostatními příbuznými jazyky do větší míry **vzájemně srozumitelná**.

Faerština

Dánština byla po několik staletí jazykem administrativy, soudnictví, církve a vzdělávání. Faerština však po celou tu dobu zůstala dorozumívacím prostředkem Faeřanů v běžném životě a nikdy se **nestala minoritním jazykem**. Navzdory své velikosti se faerština pyšní také bohatou nářeční členitostí.

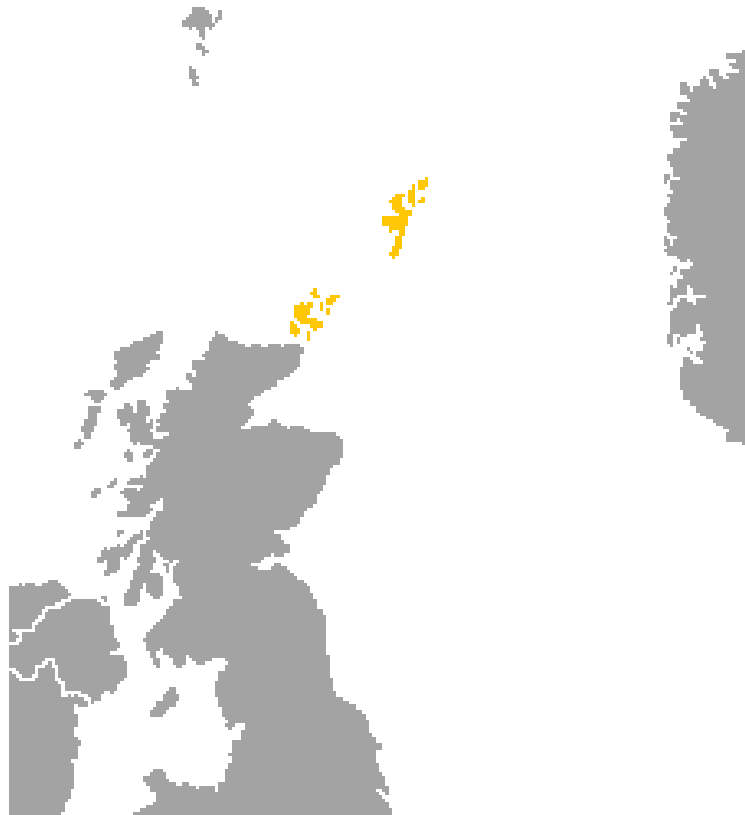
Vzájemná srozumitelnost

City	Comprehension of Danish	Comprehension of Swedish	Comprehension of Norwegian	Average
Århus, Denmark	N/A	3.74	4.68	4.21
Copenhagen, Denmark	N/A	3.60	4.13	3.87
Malmö, Sweden	5.08	N/A	4.97	5.02
Stockholm, Sweden	3.46	N/A	5.56	4.51
Bergen, Norway	6.50	6.15	N/A	6.32
Oslo, Norway	6.57	7.12	N/A	6.85

Vzájemná srozumitelnost

Area/ Country	Comprehension of Danish	Comprehension of Swedish	Comprehension of Norwegian	Average
Faroe Islands	8.28	5.75	7.00	7.01
Iceland	5.36	3.34	3.40	4.19

Nornština

- mrtvý jazyk († 1850)
- Orkneje a Shetlandy
- pozůstatky v místním nářečí, např. *gock*, *mirk* apod.

?

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

?

Alle menneske er fødte til fridom og med same menneskeverd og menneskerettar. Dei har fått fornuft og samvit og skal leve med kvarandre som brør.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Nynorsk

Alle menneske er fødde til fridom og med same menneskeverd og menneskerettar. Dei har fått fornuft og samvit og skal leve med kvarandre som brør.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

?

Alle mennesker er født frie og like i værdighet og rettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet, og de bør handle mod hverandre i en broderskabets ånd.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Dansk

Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i en broderskabets ånd.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

?

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Svenska

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

?

Allir eru bornir frjálsir og jafnir öðrum að virðingu og réttindum. Allir eru gæddir skynsemi og samvisku, og ber að breyta bróðurlega hverjum við annan.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Íslenska

Allir eru bornir frjálsir og jafnir öðrum að virðingu og réttindum. Allir eru gæddir skynsemi og samvisku, og ber að breyta bróðurlega hverjum við annan.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

?

Øll menniskju eru fødd fræls og jøvn til virðingar og mannarættindi. Tey hava skil og samvitsku og eiga at fara hvørt um annað í bróðuranda.

Bokmål

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Føroyskt

Øll menniskju eru fødd fræls og jøvn til virðingar og mannarættindi. Tey hava skil og samvitsku og eiga at fara hvørt um annað í bróðuranda.

Rod

Norská podstatná jména mají stejně jako v češtině tři rody:

- 1) mužský
- 2) ženský
- 3) střední

Na rodu závisí (kromě jiného) tvar určitého a neurčitého členu.

Neurčitý člen (jednotné číslo)

Neurčitý člen se užívá u počítatelných podstatných jmen v jednotném čísle.

Člen en používáme pro rod mužský:	<i>en</i> mann
Člen et pro rod střední:	<i>et</i> barn
Člen ei pro rod ženský:	<i>ei</i> kvinne

Neurčitý člen (jednotné číslo)

Nebudte zaskočení, pokud podstatné jméno ženského rodu uvidíte nebo uslyšíte i s neurčitým členem **en**. Je to způsobené tím, že ženský rod v norštině neexistuje samostatně – vždy vystupuje spolu s rodem mužským. To znamená, že i například slovo **matka** může být v norštině mužského rodu: **ei/en** mor.

Neurčitý člen (jednotné číslo)

Neurčitý člen používáme, mluvíme-li o osobách a věcech neznámých nebo blíže neurčených:

Jeg leser **ei** bok.

Čtu knihu.

Neurčitý člen (jednotné číslo)

V některých případech neurčitý člen u počítatelných podstatných jmen vynecháváme, např. přiřazujeme-li konkrétní osobě povolání:

Han er lærer. (~~Han er en lærer.~~)

Určitý člen (jednotné číslo)

Určitý člen je v norštině tzv. *postpozitivní* – připojuje se **za** podstatné jméno jako koncovka. Stejně jako u neurčitého členu rozlišujeme tři rody: *-en*, *-a*, *-et*.

Rod mužský	<i>en</i> venn (nějaký) přítel	vennen (ten) přítel
Rod ženský	<i>ei</i> bok (nějaká) kniha	boka (ta) kniha
Rod střední	<i>et</i> barn (nějaké) dítě	barnet* (to) dítě

* POZOR! Koncové *-t* je němé: barnet [ba:rne].

Určitý člen (jednotné číslo)

Opět platí, že podstatná jména ženského rodu mohou získávat i koncovku **-en**, např. *boka**a**/boken*.

Určitý člen (jednotné číslo)

Podstatné jméno v určitém tvaru (tj. s určitým členem) se používá, mluvíme-li o osobách a věcech již zmíněných, známých ze souvislosti či určených situací:

Jeg leser **ei** bok. → Boka**a** heter Sult.

Čtu knihu.

Knihá se jmenuje Hlad.

Určitý člen (jednotné číslo)

Určitý tvar používáme i v některých předložkových frázích (bez logického důvodu):

ved universitet**et**, i by**en** ...

Cvičení 1

Podle kontextu použijte podstatná jména v závorkách v neurčitém nebo určitém tvaru.

1. Jeg har (venn). 2. (Venn) er hjemme nå. 3. Han leser (bok).
4. (Bok) er interessant. 5. (Venn) studerer ved (universitet) i Oslo. 6. Han har (bror). (Bror) er (journalist). 7. (Venn) heter Per, og (bror) heter Pål.

Cvičení 1

Podle kontextu použijte podstatná jména v závorkách v neurčitém nebo určitém tvaru.

1. Jeg har **en venn**. 2. **Vennen** er hjemme nå. 3. Han leser **ei bok**. 4. **Boka** er interessant. 5. **Vennen** studerer ved universitetet i Oslo. 6. Han har **en bror**. **Broren** er **journalist**. 7. **Vennen** heter Per, og **broren** heter Pål.

Cvičení 2

Vytvořte určitý tvar jednotného čísla.

1. ei dame
2. et fly
3. en dag
4. en gutt
5. ei jente
6. et pass
7. en time

Cvičení 2

Vytvořte určitý tvar jednotného čísla.

1. ei dame	dama/damen
2. et fly	flyet
3. en dag	dagen
4. en gutt	gutten
5. ei jente	jenta/jenten
6. et pass	passet
7. en time	timen

Množné číslo podstatných jmen

Většina podstatných jmen získává v množném čísle koncovku *-er* (neurčitý tvar) a *-ene* (určitý tvar):

Jednotné číslo		Množné číslo	
Neurčitý tvar	Určitý tvar	Neurčitý tvar	Určitý tvar
en venn	vennen	venner	vennene
ei gate	gata	gater	gatene
et universitet	universitetet	universiteter	universitetene

Množné číslo podstatných jmen

Výjimkou jsou **jednoslabičná podstatná jména středního rodu**, která v neurčitém tvaru množného čísla **nepřijímají** žádnou koncovku. Týká se to i složenin, jejichž poslední částí je takové podst. jméno:

Jednotné číslo		Množné číslo	
Neurčitý tvar	Určitý tvar	Neurčitý tvar	Určitý tvar
et kurs	kurset	kurs	kursene
et norskkurs	norskkurset	norskkurs	norskkursene

Cvičení 3

Vytvořte neurčitý tvar množného čísla.

1. et tog
2. en dag
3. en student
4. et universitet
5. et glass
6. en buss
7. et norskkurs
8. ei gate
9. et egg
10. en bil
11. ei kake
12. en pose

Cvičení 3

Vytvořte neurčitý tvar množného čísla.

1. et tog – **tog**
2. en dag – **dager**
3. en student – **studenter**
4. et universitet – **universiteter**
5. et glass – **glass**
6. en buss – **busser**
7. et norskkurs – **norskkurs**
8. ei gate – **gater**
9. et egg – **egg**
10. en bil – **biler**
11. ei kake – **kaker**
12. en pose – **poser**

Cvičení 4

Vytvořte určitý tvar množného čísla.

1. et tog
2. en dag
3. en student
4. et universitet
5. et glass
6. en buss
7. et norskkurs
8. ei gate
9. et egg
10. en bil
11. ei kake
12. en pose

Cvičení 4

Vytvořte určitý tvar množného čísla.

1. et tog – **togene**
2. en dag – **dagene**
3. en student – **studentene**
4. et universitet – **universitetene**
5. et glass – **glassene**
6. en buss – **bussene**
7. et norskkurs – **norskkursene**
8. ei gate – **gatene**
9. et egg – **eggene**
10. en bil – **bilene**
11. ei kake – **kakene**
12. en pose – **posene**

Číslovky 0–10

0 null [nül]

1 en [e:n]

2 to [tu:]

3 tre [tre:]

4 fire [fi:re]

5 fem [fem]

6 seks [seks]

7 sju [šü:]

8 åtte [ot:e]

9 ni [ni:]

10 ti [ti:]

Použité zdroje a doporučená literatura

- BERG, Ivar, 2019. *Språket som vart norsk: Språkhistorie frå urnordisk til 1800-talet*. Oslo: Universitetsforlaget. ISBN 9788215033723.
- KARKER, Allan a Birgitta LINDGREN, LØLAND, Ståle, ed., 1997. *Nordens språk*. Oslo: Novus forlag. ISBN 82-7099-274-7.
- MIKOLÁŠKOVÁ, Lucie, Ivana ŠVEJDOVÁ-PINKASOVÁ a Klára DVOŘÁKOVÁ WINKLEROVÁ, 2018. *Norština nejen pro samouky*. Druhé, upravené vydání. Voznice: Leda. ISBN 978-80-7335-551-7.
- VRBOVÁ, Jarka, 2022. *Norský svět: Litt om norsk og Norge : základy norského jazyka a reálií*. Praha: FHS UK. ISBN 978-80-7571-096-3.
- *Severské jazyky* [online]. [cit. 2023-10-02]. Dostupné z: <https://www.severskejazyky.cz/>

Licenční ujednání

